

CONSIDERAȚII SUCCINTE PRIVIND TENSIUNILE ACTUALE DIN REGIUNEA/ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

SHORT CONSIDERATIONS ABOUT THE CURRENT TENSIONS WITHIN THE BLACK SEA EXTENDED REGION

Col.dr. Valerică CRUCERU*

Situația geopolitică în Regiunea Extinsă a Mării Negre este generată, în principal, de interesele și comportamentul Rusiei, iar mediul de securitate este unul complex, din cauza multitudinii de fricțiuni actuale dintre Rusia și alți actori. În timp ce unele state foste membre ale Uniunii Sovietice au relații bune cu Rusia, altele precum Ucraina, Moldova și Georgia trec printr-o stare prelungită de tensiune. Adăugăm în joc criza ruso-turcă și preparăm în regiune un cocktail de insecuritate, periculos pentru viitorul imediat. Regiunea este subiectul intereselor de securitate ale statelor naționale, ale Rusiei, Turciei și ale intereselor occidentale, în mijlocul conflictelor înghețate, tensiunilor și crizelor politice. Rusia rămâne cheia pentru stabilitatea regiunii.

The geopolitical situation in the Black Sea extended region is generated mainly by Russia's interests and behaviour and thus the security environment becomes a complex one, due to the multitude of present frictions between Russia and other actors. While some former Soviet Union members in the region have good relations with Russia, other like Ukraine, Moldova and Georgia go through a prolonged state of tension. We add the Russian-Turkish crisis to the game and concoct a dangerous insecurity cocktail in the region, for the near future. The region is subject to national states, Russian, Turkish and western interests, amidst frozen conflicts, tensions and political crises. Russia remains the key actor for stability in the region.

Cuvinte-cheie: geopolitica Mării Negre; tensiuni; interesele Rusiei; securitate; conflicte.

Keywords: Black Sea geopolitics; tensions; Russian interests; security; conflicts.

Regiunea Extinsă a Mării Negre cunoaște, în prezent, tensiuni majore din cauza fricțiunilor de putere dintre diferiți actori, ca urmare a convergenței de interese în medii complexe marcate în același timp de dezagregare (prăbușirea URSS) și agregare (procesul globalizării). În Regiunea/Zona Extinsă a Mării Negre se întretaie interesele de securitate ale Rusiei, NATO și ale altor actori, precum și interesele economice ale Rusiei, UE, Turciei și ale altor actori apropiați sau nu Rusiei. Acești actori foști sateliți ai Moscovei se găsesc în situații geopolitice diverse, unii încercând o apropiere de NATO și UE, alții încercând să-și urmărească interesele prin relații bune atât cu Rusia, cât și cu statele occidentale. Un

actor special în zonă este Turcia, relațiile acesteia cu Rusia fiind foarte importante pentru stabilitatea de ansamblu a zonei.

Politica Rusiei și nevoia de alianțe a unor foști sateliți

În lume există o multitudine de actori statali care folosesc instrumentele puterii pentru a crea alianțe, a izola sau a bloca alți actori ostili sau percepuți ca ostili, totul în scopul îndeplinirii intereselor naționale. Chiar dacă unii actori geopolitici încearcă să acrediteze ideea conform căreia zonele de influență nu mai sunt de actualitate în contextul globalizării, evoluția raporturilor de putere la nivel global după încheierea Războiului Rece arată cu totul altceva, mai ales în zona Mării Negre.

Situația geopolitică din Zona Extinsă a Mării Negre este marcată, în principal, de ciocnirile de

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: valcrucl@gmail.com

interese dintre Rusia și alte puteri recunoscute ca atare, deoarece acestea influențează major trendul de securitate la nivel regional, cu impact imprevizibil chiar la nivel global. Un actor lipsit de putere reală nu poate influența major situația geopolitică dintr-o regiune; doar actorii puternici își proiectează interesele prin acțiuni politico-diplomatice, economice, militare în zone de influență și în zone de interes. Din acest motiv, unele state din Zona Extinsă a Mării Negre, lipsite de putere economică și militară semnificativă, trebuie să intre sub cupola unei mari puteri sau a unei alianțe care le poate garanta securitatea, în fața Rusiei, un vecin puternic, considerat ostil sau potențial ostil.

În ultimele decenii, mijloacele mass-media s-au dezvoltat rapid punând la dispoziția publicului larg o multitudine de informații, surprinzând derularea unor evenimente în timp real. În multe state din regiune, cenzura nu mai există sau este diminuată, iar mijloacele de informare în masă se împart în neutre, susținătoare ale puterii sau susținătoare ale opoziției.

În condițiile existenței unei opinii publice mult mai informate decât cea din urmă cu mai multe decenii, Rusia nu mai are o politică de dominație declarată, ci urmărește refacerea sferei de influență în Zona Extinsă a Mării Negre, prin acceptarea în practică de către comunitatea internațională a unor situații de fapt, pe principiul autodeterminării, utilizând exemplul Kosovo (vezi Moldova – Transnistria, Ucraina – Crimeea și Donbas, Georgia – Abhazia și Osetia de Sud).

Rusia a simțit că poate să-și promoveze, fără riscuri majore, interesele în unele state din zonă, foste republici unionale sau regiuni autonome în cadrul Uniunii Sovietice. Reacțiile slabe ale comunității internaționale în cazul Transnistriei și Georgiei au permis Rusiei să treacă, ulterior, la anexarea Crimeii și sprijinirea separatiștilor din estul Ucrainei. Dacă în trecut interesele rusești erau îndeplinite mai ales printr-o abordare imperială, bazată pe cucerirea/anexarea de teritorii și integrarea populațiilor printr-o administrare nemijlocită, în prezent, abordarea îmbracă forma influenței indirecte, cu prezența formală a autonomiei suveranității entităților din zona de influență.

Impactul acțiunilor Rusiei asupra unor actori zonali Ucraina

Relațiile dintre Ucraina și Rusia sunt extrem de tensionate din cauza anexării de către Rusia a peninsulei Crimeea și a susținerii separatiștilor

rusofoni din estul Ucrainei. Fostă republică unională, Ucraina, a refuzat să facă parte din Comunitatea Statelor Independente, după prăbușirea URSS. Ulterior declarării independenței, la conducerea statului s-au perindat o serie de conducători care s-au manifestat ca proruși, naționaliști sau prooccidentali, fără a implementa însă reforme care să ducă la transformarea fostului stat sovietic.

Folosind argumente de ordin istoric și cultural, Rusia susține apropierea dintre poporul rus și cel ucrainian și consideră inacceptabil amestecul unor puteri străine în problemele Ucrainei, prin susținerea de către acestea a naționalismului antirusesc. Deși sunt în relații de maximă tensiune, Ucraina și Rusia sunt interdependente, una având nevoie de resursele celeilalte, iar cealaltă având nevoie de posibilitatea tranzitului energetic către vest.

Situația din Ucraina ultimilor ani arată racilele unui stat măcinat de corupție, divizat în unele locuri pe criterii etnice, dependent de resursele rusești, stagnant economic, incapabil să asigure securitatea cetățenilor săi. Deși au trecut destui ani de la desprinderea de fostul URSS, Ucraina nu a reușit să facă progrese importante în direcția unei dezvoltări și solidificări statale, bazate pe democrație și respectarea principiilor statului de drept.

Nivelul de trai al majorității populației este destul de redus, în timp ce prosperă anumiți oligarhi apropiați cercurilor de putere de la Kiev. Economia s-a contractat atât în 2014, cât și în 2015 și sunt șanse relative de creștere pentru 2016¹. Forțele de securitate ale statului, numeroase în special la nivelul corpului ofițeresc, s-au dovedit a fi incapabile să apere integritatea teritorială a statului. Corupția generalizată afectează profund puterea reală a statului ucrainean!

Relațiile Ucrainei cu România sunt foarte bune, România sprijinind deschis Ucraina în calitate de vecin și membru al UE. Chiar și în trecut problemele dintre România și Ucraina s-au reglementat (vezi delimitarea zonei economice exclusive din platoul continental al Mării Negre, cu statutul Insulei Șerpilor, care nu a aparținut Ucrainei până la ocuparea acesteia de către URSS, ci României, precum și problema canalului Bâstroe, al cărui regularizare de către Ucraina ar fi afectat puternic ecosistemul din Delta Dunării).

Ucraina poate fi un jucător important în ecuația economică și de securitate a Regiunii Extinse a

Mării Negre. Statul are un mare potențial agricol, legat de cultura cerealelor, dar o mare parte a industriei se află în zona rusofonă din estul țării, simțindu-se nevoia unei echilibrări, prin investiții majore în zonele de vest. La 01.01.2016 a intrat în vigoare acordul de asociere la UE (zona liberă de schimb) și se speră că acest lucru va impulsiona activitatea economică și schimburile comerciale cu UE. În privința României, trebuie urmărită situația investițiilor românești de la combinatul de îmbogățire a minereurilor de la Krivoi Rog (aproximativ un miliard de dolari), care au șanse reduse de recuperare; în prezent, combinatul este în paragină, iar România plătește milioane de euro anual pentru paza acestuia, sperându-se într-o revenire, în urma asocierii Ucrainei la UE².

Pentru Ucraina este esențială normalizarea relațiilor cu Rusia și toți actorii internaționali importanți trebuie să concure la realizarea acestui deziderat. Relațiile dintre Ucraina și partenerii internaționali trebuie să fie reciproc avantajoase, deoarece prin Ucraina tranzitează 15 % din gazele necesare UE și din Ucraina pot veni cereale și alte produse necesare altor economii, Ucraina primind la rândul ei materiale, produse și tehnologie.

Moldova

Relațiile dintre Moldova și Rusia sunt foarte complexe și depind de polaritatea de interese a clasei politice de la Chișinău. Încercările de apropiere de NATO și UE irită Moscova, care încearcă să echilibreze situația și chiar să o încline în favoarea sa, prin susținerea unor partide politice, instituții culturale, mijloace mass-media favorabile apropierii de Rusia. Recentele tensiuni și crize politice din Republica Moldova arată o societate puternic polarizată între Rusia și Occident/România. Corupția și eficiența redusă a instituțiilor statale întârzie dezvoltarea economică a țării și creșterea nivelului de trai al populației. Republica Moldova depinde, într-o anumită măsură, de sumele de bani trimise de către *stranieri*, adică cei care muncesc în Rusia și în state din UE (legal prin dobândirea pașaportului românesc, precum și la negru).

Starea de tensiune și polarizarea societății s-au văzut ultima oară cu ocazia crizei politice de la Chișinău din decembrie 2015 - ianuarie 2016, când au avut loc demonstrații cu revendicări diverse, atât împotriva unor anumite persoane sau instituții, cât și împotriva corupției generalizate³. Unii experți internaționali consideră că Moldova constituie

un actor statal problematic, cu valențe de entitate artificială, fără resurse importante, dependent, cu instituții statale slabe, cu probleme interetnice care pot degenera în război civil.

Problema Transnistriei complică situația politică și de securitate de la Chișinău, iar interesul permanent al Rusiei pentru Moldova arată că o rezolvare este puțin probabilă fără voința Moscovei. În prezent, Moldova este slabă și instabilă; nu are puterea de a juca la masa deciziilor, iar facțiunile politice trebuie să ajungă măcar la un consens pentru stabilitate.

Georgia

Fosta republică unională a URSS este, în prezent, o țară de tranzit a resurselor energetice și de altă natură, între mările și spațiile care leagă Europa de Asia; Georgia face legătura dintre inima Eurasiei și Europa occidentală. Este vecină cu Rusia și mai ales cu zone din Caucaz, cunoscute pentru potențialul lor destabilizator, marcat de fundamentalismul islamic. Georgia este o țară creștin ortodoxă, aproape înconjurată de state cu populații majoritar musulmane.

Tensiunile prezente în spațiul Caucazului de Sud sunt legate de relațiile Georgiei cu Rusia. După declararea independenței de stat în urma dizolvării URSS, Georgia a oscilat între menținerea unor bune relații cu Moscova (în timpul guvernării președintelui Eduard Shevardnadze) și apropierea de SUA/NATO/UE, începând cu președintele Michail Shakhshvili). Summitul NATO de la București (2-4 aprilie 2008) a însemnat momentul de cotitură în privința relațiilor ruso-georgiene, deoarece Georgia a primit asigurări că va deveni la un moment dat membru al NATO. Din acel moment, ruperea din componența Georgiei a regiunilor Abhazia și Osetia de Sud a devenit doar o problemă de timp. Acest lucru s-a produs în urma războiului ruso-georgian din august 2008.

Georgia are legături bune cu Turcia, iar tranzitul de resurse energetice din Marea Caspică fiind un lucru esențial pentru ambele părți. O legătură între cele două state o constituie Republica Autonomă Adjaria unde locuiesc mulți etnici turci și unde multe activități economice au la bază investiții turcești. Aceleași legături bune le are Georgia cu Azerbaidjanul, acesta folosind oleoductul principal din perioada sovietică pentru a transporta hidrocarburi prin Georgia, până la terminalul din Marea Neagră (Supsa).

Statul georgian se confruntă cu multe probleme generatoare de tensiuni interne și externe. Este copleșit de problema refugiaților din regiunile separatiste Abhazia și Osetia de Sud și are nevoie de investiții majore pentru îmbunătățirea situației economice și sociale. În țară se manifestă public atât formațiuni proeuropene, cât și formațiuni proruse care critică lentoarea dezvoltării economice și lipsa rezultatelor în urma apropierii de SUA și UE.

În prezent, Georgia ocupă un loc important în ecuația de interese în regiune, având unele teritorii separate de facto și sub influența Rusiei, dar încercând să acceadă în NATO și în Uniunea Europeană. Prezența forțelor ruse pe teritoriul regiunilor separatiste Abhazia și Osetia de Sud complică situația geopolitică din zonă, iar statutul de jure al acestora împiedică aderarea Georgiei la NATO și normalizarea situației de securitate.

Armenia

Relațiile dintre Armenia și Rusia sunt foarte bune, existând și în prezent o bază militară rusă pe teritoriul Armeniei⁴. Armenia este dependentă de Rusia atât economic, cât și pe probleme de securitate. Este important să amintim că, în decembrie 2015, Armenia și Rusia au semnat un acord referitor la participarea în cadrul unui sistem comun de apărare antiaeriană în regiunea Caucazului.

Deși inițial s-a arătat interesată de intensificarea legăturilor cu UE, Armenia nu a mai dorit să semneze acordul de asociere la aceasta, probabil pentru a nu irita Rusia; în schimb, în 2015 a devenit membru al Uniunii Economice Eurasiatice. Armenia este, în continuare, în conflict cu vecinul său Azerbaidjan, din cauza situației din enclava Nagorno – Karabach. Armenia nu are relații apropiate nici cu Turcia, istoria zbuciumată dintre cele două state (vezi genocidul armean)⁵ și relațiile cordiale dintre Turcia și Azerbaidjan reprezentând obstacolele majore împotriva normalizării relațiilor. Este evident că Rusia menține o influență importantă asupra deciziilor care se iau la Erevan.

Azerbaidjan

Relațiile dintre Azerbaidjan și Rusia sunt bune, stilul autoritar de conducere fiind o constantă pentru cele două state. În plan social-economic însă, clasa conducătoare de la Baku ar dori să beneficieze de avantajele unei cooperări cu UE, dar fără a impune standardele democratice cerute de valorile europene. Regimul Aliiev a procedat la fel ca Armenia, în sensul că deși inițial s-a

arătat interesat de intensificarea legăturilor cu UE, ulterior nu a mai dorit să semneze acordul de asociere, probabil tot pentru a nu irita Rusia. Fiind un exportator de resurse, nu depinde energetic de Rusia, dar nu vrea relații reci cu aceasta. Menționez, din nou, conflictul cu Armenia, din cauza situației din enclava Nagorno – Karabach. Amintesc aici complexitatea tensiunilor, deoarece Azerbaidjanul este susținut de Turcia, în timp ce Armenia este susținută de Rusia.

Statul se bazează pe exportul de resurse energetice către Europa, în special prin sistemul de conducte care traversează Georgia. Azerbaidjanul este dependent total de vânzarea de hidrocarburi, deoarece 75% din veniturile statului provin din aceste vânzări. Scăderea cotațiilor internaționale ale petrolului au dus la mari probleme interne. În ianuarie 2016 au avut loc demonstrații ample împotriva clasei conducătoare (considerată profund coruptă) și a lipsei de dezvoltare a statului. Stagnarea economică însoțită de scăderea prețului petrolului au dus la prăbușirea monedei naționale (manatul) și la apariția problemelor creditelor la bănci luate în USD/euro (2,5 milioane de rău platnici sau intrați în faliment personal)⁶. Protestele au fost urmate atât de arestări, cât și de încercări ale guvernului de a reduce sau de a elimina unele taxe, pentru a ușura situația populației și a stabili țara. Deși nu este un aspect oficial, probabil că Rusia menține o influență asupra unora dintre deciziile care se iau la Baku.

Turcia

Relațiile dintre Turcia și Rusia sunt extrem de încordate din cauza doborârii de către turci, în noiembrie 2015, a avionului rusesc în zona de frontieră dintre Siria și Turcia. Avertizarea deschisă a Turciei de către Rusia și impunerea unor sancțiuni importante Turciei au dus la exacerbarea tensiunilor dintre cele două state și la apelul la calm al NATO și SUA.

Problema centrală constă însă în diferențele de interese dintre cele două state, cu privire la coridoarele de resurse energetice. Rusia dorește să se mențină ca principal furnizor energetic pentru Europa, prin implementarea unor proiecte strategice de transport al petrolului și gazelor naturale, în timp ce Turcia dorește să fie un jucător important în domeniul strategic al resurselor energetice, prin sprijinirea altor proiecte, din Orient și din Marea Caspică, unele dintre acestea urmând să treacă pe teritoriul său.

Turcia este membru al NATO, dar în același timp are unele disensiuni cu Grecia, precum și o situație internă problematică. A sprijinit, în 1974, secesiunea Ciprului și apariția Republicii Turce a Ciprului de Nord, iritând puternic Atena. Deși ambele state sunt membre NATO relațiile dintre ele nu sunt tocmai cordiale.

Ca o paralelă la relațiile ruso-turce, cele dintre Grecia și Rusia sunt bune, conducerea politică a celor două state având dese contacte în contextul crizei datoriei Greciei. Nu există probleme economice sau de securitate între cele două țări, statutul Greciei de membru al UE și NATO, lipsa frontierelor comune, ortodoxia și tradițiile luptei istorice împotriva Imperiului Otoman fiind favorabile unor relații foarte bune. Grecia, prin prim-ministrul Alexis Tsipras a criticat Turcia la sfârșitul anului 2015 pentru doborârea avionului rusesc în zona de frontieră cu Siria, spunând că existau alte mijloace de a face ca aparatul să părăsească spațiul aerian al Turciei, fără lovire, menționând că aviația militară turcă violează frecvent spațiul aerian al Greciei, fără a suferi consecințe⁷.

Turcia are probleme interne legate, în primul rând, de minoritatea kurdă, care numără aproximativ 20 de milioane locuitori. Kurzii sunt împărțiți în aripi politice sau politico-militare și militează prin acțiuni civile sau militare, pentru autonomie/independentă în cadrul unui stat kurd format pe teritorii de la zonele de frontieră din Turcia, Irak, Siria, Iran.

În contextul conflictului din Siria, Turcia a fost acuzată de către mai mulți actori statali și organizații nonguvernamentale că primește petrol ieftin din zonele siriene controlate de ISIS, alimentând astfel cu resurse organizația teroristă⁸. O altă acuzație se referă la faptul că nu este interesată cu adevărat în combaterea terorismului și nu dorește o normalizare a situației în Irak și în Siria. Este cunoscută poziția oficială de la Ankara de a nu negocia cu kurzii, în cadrul planului de pace pentru Siria⁹.

Turcia se confruntă cu probleme diverse, de la islamism politic la atentate teroriste și are de lucrat la capitolul democrație și drepturile omului. Prin comparație, unii specialiști văd Turcia drept cel mai problematic membru al NATO. Dacă în urmă cu mulți ani a fost primită în alianță, ca un pilon solid la frontiera sudică a acesteia, acum mulți experți și analiști dezbat situația și comportamentul acesteia, apreciind avantajele și dezavantajele prezente și viitoare legate de apartenența Turciei la NATO.

Concluzii

În 2016, tensiunile și situația geopolitică în zona analizată sunt generate, în principal, de interesele și acțiunile Rusiei; Zona Extinsă a Mării Negre continuă să reprezinte un areal geografic unde se întrepătrund interese majore, pe unde trec rute comerciale și coridoare de resurse energetice necesare în special Europei. În același timp, în zonă continuă să existe conflicte deschise sau înghețate pe unele teritorii care au aparținut Uniunii Sovietice, conflicte care conduc la declin economic, fragmentare socială, tensionare politică și escaladare militară.

Rusia acționează ca o mare putere care își reface zona de influență printr-o abordare neconvențională, cu utilizarea unor actori surogat (entități statale artificiale susținute de Moscova) și exercitarea de presiuni acoperite asupra altor state. La rândul lor, state precum Ucraina, Moldova și Georgia au un drum lung de parcurs pentru a dobândi stabilitate și a se dezvolta pe calea liberalismului democratic. Turcia poate juca un rol important, iar normalizarea relațiilor cu Rusia este esențială pentru eforturile conjugate în direcția obținerii stabilității și securității în Regiunea Extinsă a Mării Negre.

NOTE:

1 Ukraine Economic Outlook, 12 ian. 2016, <http://www.focus-economics.com/countries/ukraine>

2 Economica.net 12 ian. 2016, http://www.economica.net/romania-va-ingropa-si-in-acest-an-milioane-de-lei-la-krivoi-rog-in-ucraina_112855.html, accesat la 01.02.2016.

3 BBC Chișinău, Moldova crisis: An elite power grab?, 27 ian. 2016, <http://www.bbc.com/news/world-europe>

4 Există acorduri între Rusia și Armenia atât pentru prezența trupelor ruse pe teritoriul Armeniei, cât și pentru asistență mutuală în caz de agresiune asupra uneia dintre părți. La 20 august 2010 s-a semnat, la Erevan, un acord care extinde staționarea forțelor ruse în Armenia până în 2044 și reglementează livrarea de echipamente militare moderne către Armenia.

5 Europa Liberă, http://www.rferl.org/content/Russian_President_Medvedev_To_Visit_Armenia/2131915.html

6 The Guardian, <http://www.theguardian.com/world/2016/jan/15/azerbaijan-forced-to-cut-bread-taxes-after-widespread-protests>, accesat la 03.02.2016.

7 Declarație Alexis Tsipras, 30 nov. 2015, <http://www.bbc.com/news/world-europe>, accesat la 05.02.2016.

8 Declarații în acest sens au venit, de exemplu, de la președintele Rusiei, Vladimir Putin sau de la ministrul israelian al Apărării, Moshe Yaalon (vezi www.haaretz.com/israel-news/1.699667)

9 Amenințarea cu boicotul discuțiilor de la Geneva (27 ian. 2016) a fost preluată de majoritatea canalelor de știri, inclusiv de cele kurde, <http://kurdpress.ir/En/NSite/FullStory/News/?Id=12462>, accesat la 06.02.2016.

BIBLIOGRAFIE

Chifu Iulian, *Complexele de securitate și concepte regionale. Regiunea Extinsă a Mării Negre. Integrare instituțională și capacitate administrativă ca soluție pentru securitatea regională*, în revista „Impact strategic” nr. 2/2011, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011.

Filip Adrian, *Geopolitica Mării Negre la interferența a trei civilizații*, în revista „GeoPolitica” nr. 3/2014, București, 2014.

Mazilu Dumitru, *Geopolitica Rusiei*, în revista „Lumea”, nr. 2/2014, București, 2014.

www.bbc.com

www.focus-economics

www.economica.net

www.rferl

www.theguardian.com

www.haaretz.com

www.kurdpress.com